

T. C.
KARACADAĞ KALKINMA AJANSI
İzleme ve Değerlendirme Birimi

TRC2 BÖLGESİNİN (DİYARBAKIR-ŞANLIURFA) FİNANS DURUMU

Hazırlayan:

Ömer ARVASI
İzleme ve Değerlendirme Birimi Uzmanı

Aralık 2010
DİYARBAKIR

TRC2 BÖLGESİNİN (DİYARBAKIR-ŞANLIURFA) FİNANS DURUMU

Ömer ARVASI

Karacadağ Kalkınma Ajansı İzleme ve Değerlendirme Birimi Uzmanı

ÖZET

Finansal yapı; bir ekonomide fon arz edenlerle fon talep edenler arasındaki ilişkileri, kurumları ve kuralları kapsar. Bir ekonominin sağlıklı işleyebilmesi için reel sektörün yanı sıra finansal yapısının sağlam olması, hukuki altyapının ve finansal derinliğin yeterli bir düzeye erişmiş olması gerekir. Bununla birlikte finansal sistem düzenleyicilerinin sistemin sürdürülebilirliği konusunda rasyonel hareket etmeleri ve gereken düzenlemeleri zamanında yapmaları gerekmektedir. Finansal sistemin tıkanması ile reel sektörün de sıkıntıya girdiği ve bunun ekonomide çoğu zaman daralmaya, hatta buhrana yol açtığı çok defa görülmüştür. Finansal sistemin sağlıklı çalışması, üretim kadar istihdam üzerinde de etkisini göstermektedir. Bu yüzden makro politikalar kadar yerelde de yeterli düzeyde araştırma yapılmalı ve aktörlerin daha yoğun işbirliği içerisinde bulunarak sistemin düzenli çalışması sağlanmalıdır.

Türkiye’de finansal yapının şekillenmesi çok uzun bir geçmişi kapsamamakla beraber derinliğin hızlandığı görülmektedir. Bu süreçte yerel işbirliğinin sağlanması ve sadece kredi-mevduat döngüsünün ötesinde değişik finansal enstrümanların da devreye sokulması gerekir. Makro düzeyde finansal sistem istatistiklerine ulaşılrken yerel düzeyde yeterli istatistikî veri bulunmaması sağlıklı analizlerin yapılması konusunda ciddi sıkıntılara yol açabilir.

Diyarbakır ve Şanlıurfa Bölgesinde finans durumu ve finansa ulaşma düzeyinin araştırıldığı bu çalışmada, Bölgenin finansal yapısının mevcut veriler ışığında analiz edilmesinin bölgede reel sektör ve istihdama yönelik bir yol haritası çizilmesine katkıda bulunacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Yapı, Finansal Araçlar, Finansa Erişim.

Financial Situation in TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Region

ABSTRACT

Financial structure contains the relations between those who need funds and provide the fund needed, institutions and regulations. For the robust functioning of solid financial system, sufficient legal infrastructure and financial deepness should be provided beside the real sector. For the sustainability of the system, financial system regulators must act rationally and take steps at the right time. It was witnessed many times that the clogging of the financial system caused real sector to move in recession and even depression. The robust functioning of the financial system affects the employment as much as the production. For these reasons, beside macro economic policies, researches at local levels should be made at sufficient level and the orderly functioning of the system must be provided by the intensive cooperation of the actors.

Although the history of shaping of financial structure in Turkey is not going back too far, the deepening of financial system seems to accelerate. In this process, local cooperation should be activated, the financial instruments other than the cycle of deposit-credit should be put into practice. Not to find sufficient statistical data at local level while reaching macro level financial statistics might pose some challenges for sufficient analysis.

Aiming to define the financial situation and determine the level of access to finance in Diyarbakır and Şanlıurfa region in this study, it is found that analysing the financial structure of the Region with the available data might be helpful to draw a roadmap for the real sector and employment.

Keywords: Financial Structure, Financial Instruments, Access to Finance.

1. GİRİŞ

Finansal yapı; bir ekonomide fon arz edenlerle fon talep edenler arasındaki ilişkileri, kurumları ve kuralları kapsar. Bir ekonominin sağlıklı işleyebilmesi için reel sektörün yanı sıra finansal yapısının sağlam olması, hukuki altyapının ve finansal derinliğin yeterli bir düzeye erişmiş olması gerekir. Bununla birlikte finansal sistem düzenleyicilerinin sistemin sürdürülebilirliği konusunda rasyonel hareket etmeleri ve gereken düzenlemeleri zamanında yapmaları gerekmektedir. Finansal sistemin tıkanması ile reel sektörün de sıkıntıya girdiği ve bunun ekonomide çoğu zaman daralmaya, hatta buhrana yol açtığı çok defa görülmüştür. Finansal sistemin sağlıklı çalışması, üretim kadar istihdam üzerinde de etkisini göstermektedir. Bu yüzden makro politikalar kadar yerelde de yeterli düzeyde araştırma yapılmalı ve aktörlerin daha yoğun işbirliği içerisinde bulunarak sistemin düzenli çalışması sağlanmalıdır.

Bu çalışmada, Diyarbakır ve Şanlıurfa Bölgesinde finans durumu ve finansa ulaşma düzeyi araştırılmaktadır.

2. FİNANSAL SİSTEM

Finansal sistem, bir ekonomide elinde fon fazlası bulunan kesimler ile bu fonlara ihtiyaç duyan kesimlerin bir araya getirildiği bir yapı olarak tanımlanabilir.

Finansal piyasayı oluşturan temel unsurların **tasarruf sahipleri** (fon arz edenler), **yatırımcılar** (fon talep edenler), **yatırım ve finansman araçları**, **aracı kuruluşlar**, **hukuki ve idari düzen** olduğu söylenebilir.

Finansal sistemin yapısı, en temel unsurları ile aşağıda yer almaktadır.

Şekil 1: Finansal Sistem

FİNANSAL SİSTEM		
TASARRUF SAHİPLERİ (Fon arz edenler)		
YATIRIM VE FİNANSMAN ARAÇLARI	ARACI KURULUŞLAR (Fon Akımına Aracılık Edenler)	HUKUKİ VE İDARİ DÜZEN
1. Para (Nakit)	1. Bankalar	1. Kanunlar
2. Mevduat	2. Aracı kurumlar	2. İdari düzenlemeler
3. Kredi	3. Yatırım ortaklıkları	3. Denetim
4. Sosyal güvenlik fonları	4. Yatırım fonları	
5. Kooperatif kaynakları	5. Menkul kıymetler borsası	
6. Tahviller	6. Sosyal güvenlik kuruluşları	
7. Hisse senetleri	7. Sigorta şirketleri	
8. İpotekli borç ve irat senetleri	8. Kooperatifler	
9. Gelir ortaklığı senedi	9. Kıymetli maden borsası	
10. Varlığa dayalı menkul kıymetler	10. Vadeli işlem borsası	
11. Depo edilen menkul kıymet sertifikaları	11. Derecelendirme (rating) şirketleri	
12. Vadeli işlem sözleşmeleri	12. Takas ve saklama şirketleri	
13. Altın ve kıymetli madenler	13. Portföy yönetim şirketleri	
	14. Finansal kiralama şirketleri	
	15. Faktoring şirketleri	
	16. Bağımsız denetim şirketleri	
YATIRIMCILAR - TÜKETİCİLER (Fon talep edenler)		

3. YATIRIM VE FİNANSMAN ARAÇLARI

Yatırım ve finansman araçları fon arz edenler ve fon talep edenler arasında el değiştiren enstrümanlar olarak tanımlanabilir. Sermaye piyasasında fon arz ve talepleri genel olarak menkul kıymetler diye adlandırılan yatırım ve finansman araçları ile karşılanmaktadır. Temel yatırım ve finansman araçları; para (nakit), mevduat, kredi, sosyal güvenlik fonları, kooperatif kaynakları, tahviller, hisse senetleri, ipotekli borç ve irat senetleri, gelir ortaklığı senedi,

varlığa dayalı menkul kıymetler (VDMK), depo edilen menkul kıymet sertifikaları, vadeli işlem sözleşmeleri, altın ve kıymetli madenler olarak sıralanabilir. Bu bölümde TRC2 Bölgesinde (Diyarbakır-Şanlıurfa) ve Türkiye’de kullanılan yatırım ve finansman araçları irdelenmektedir.

3.1 Mevduat

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na göre mevduat, yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödemek üzere kabul edilen parayı ifade eder (BDDK, 2005). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu verilerine göre, Türkiye’de yurt içi toplam mevduat 2010 Eylül sonu itibariyle 553 milyar TL seviyesindedir. Aynı dönemde TRC2 Bölgesinin mevduat hacmi 3,3 milyar TL olup Türkiye’deki toplam mevduata oranı % 0,6 olarak gerçekleşmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi 10 milyar TL mevduat hacmine sahip olup Türkiye’deki mevduata oranı % 2’nin altındadır (BDDK, 2010).

Tablo 1: Yurt İçi Mevduat

Yurt İçi Mevduat (Bin TL)	2007	2008	2009	2010 Eylül
Şanlıurfa	792.920	893.765	1.256.465	1.354.884
Diyarbakır	1.133.130	1.435.725	1.783.961	1.962.634
TRC2	1.926.050	2.329.490	3.040.426	3.317.518
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	5.735.767	7.503.623	9.082.201	10.370.132
Türkiye	335.079.794	426.271.311	480.895.647	553.215.771
Şanlıurfa/Türkiye (%)	0,24	0,21	0,26	0,24
Diyarbakır/Türkiye (%)	0,34	0,34	0,37	0,35
TRC2/Türkiye (%)	0,57	0,55	0,63	0,60
Güneydoğu Anadolu Böl./Türkiye (%)	1,71	1,76	1,89	1,87

Kaynak: BDDK, 2010.

Mevduat hacminde 2010 Eylül sonu itibariyle Şanlıurfa 37’nci, Diyarbakır 27’nci sırada yer almaktadır. Aynı dönemde, 26 düzey 2 bölgesi içinde TRC2 Bölgesi 21’inci sırada bulunmaktadır. Kişi başına toplam mevduat Şanlıurfa’da 839,6 TL, Diyarbakır’da 1.295,5 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu oran ile Şanlıurfa 76’ncı ve Diyarbakır 69’uncu sıradadır (BDDK, 2010).

3.2 Kredi

Kredi, şahısların ya da tüzel kişiliklerin dış finansman kullanarak harcama yaptıkları ya da yatırımlarını finanse ettikleri bir enstrümandır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nca kredi olarak kabul edilen işlemler, izlendikleri hesaba bakılmaksızın, bu Kanun uygulamasında kredi sayılır. Kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır (BDDK, 2005).

Türkiye'de Eylül 2010 itibariyle yurt içi toplam nakdi kredi 490 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Kredi hacmi son yıllarda hem TRC2 Bölgesinde, hem de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde hızlı bir artış sergilemiştir. 2007 yılı verileri ile karşılaştırıldığında 2010 yılı verilerine göre TRC2 Bölgesinde nakdi kredi 2,7 kat artış göstererek 5 milyar TL'yi geçmiştir. TRC2 Bölgesinin nakdi kredi hacminin Türkiye'ye oranı % 1 seviyesindedir. 26 düzey 2 bölgesi arasında TRC2 Bölgesi 19'uncu sırada yer almaktadır (BDDK, 2010).

Tablo 2: Yurt İçi Toplam Nakdi Kredi

Yurt İçi Toplam Nakdi Kredi (Bin TL)	2007	2008	2009	2010 Eylül
Şanlıurfa	802.492	1.330.986	1.559.165	2.234.693
Diyarbakır	1.081.354	1.673.899	1.975.734	2.768.412
TRC2	1.883.846	3.004.885	3.534.899	5.003.105
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	6.631.359	10.005.971	11.171.034	17.528.682
Türkiye	251.374.412	311.774.444	356.845.499	490.282.076
Şanlıurfa/Türkiye (%)	0,32	0,43	0,44	0,46

Diyarbakır/Türkiye (%)	0,43	0,54	0,55	0,56
TRC2/Türkiye (%)	0,75	0,96	0,99	1,02
Güneydoğu Anadolu Bölgesi/Türkiye (%)	2,64	3,21	3,13	3,58

Kaynak: BDDK, 2010.

Toplam nakdi kredi hacmi sıralamasında Şanlıurfa 27'nci ve Diyarbakır 24'inci sırada yer almaktadır. Kişi başına nakdi kredi Eylül 2010 itibarıyla Şanlıurfa'da 1.312,58 TL ve Diyarbakır'da 1.682,86 TL olarak gerçekleşirken il sıralamasında Şanlıurfa 72'nci ve Diyarbakır 69'uncu olmuştur.

3.2.1 Seçilmiş Sektörel Krediler

Kredilerin sektörel bazda dağılımı bir bölgedeki ekonomik aktivite hakkında fikir verebilmektedir. TRC2 bölgesinde göze çarpan temel nokta ziraat ve balıkçılık sektöründeki kredi oranının yüksek olmasıdır. Beş yüz milyon TL'ye yaklaşan ziraat ve balıkçılık kredilerinin toplam kredilere oranı % 10'a yakındır. 26 düzey 2 bölgesi dikkate alındığında, TRC2 Bölgesi 18'inci sırada yer almaktadır. İnşaat, tekstil ve toptan ticaret, kredilerin yoğun olduğu diğer sektörler olarak dikkat çekmektedir (BDDK, 2010).

Tablo 3: Seçilmiş Sektörel Krediler

Seçilmiş Sektörel Krediler (Bin TL, 2010 Eylül)	Ziraat ve Balıkçılık	Gıda	Turizm	İnşaat	Tekstil	Metal ve İşlenmiş Maden	Toptan Ticaret
Şanlıurfa	267.287	34.631	8.214	72.958	94.989	17.631	98.782
Diyarbakır	201.423	61.165	6.918	149.964	26.892	11.147	128.960
TRC2	468.710	95.796	15.132	222.922	121.881	28.778	227.742
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	1.111.885	869.147	71.307	656.542	1.598.838	81.679	887.126
Türkiye	18.839.159	16.460.578	9.616.155	28.557.801	13.696.396	18.048.485	27.610.711
Sektörel Kredilerin/Toplam Nakdi Kredilere Oranı (% 2010 Eylül)	Ziraat ve Balıkçılık	Gıda	Turizm	İnşaat	Tekstil	Metal ve İşlenmiş Maden	Toptan Ticaret
Şanlıurfa	11,96	1,55	0,37	3,26	4,25	0,79	4,42
Diyarbakır	7,28	2,21	0,25	5,42	0,97	0,40	5,77
TRC2	9,37	1,91	0,30	4,46	2,44	0,58	4,55
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	6,34	4,96	0,41	3,75	9,12	0,47	5,06
Türkiye	3,84	3,36	1,96	5,82	2,79	3,68	5,63

Kaynak: BDDK, 2010.

3.2.2 Takipteki Alacaklar

Takipteki alacaklar hem Türkiye’de hem de TRC2 Bölgesinde son yıllarda artış göstermiştir. Şanlıurfa’da takipteki alacaklar 110 milyon TL’yi geçerken, Diyarbakır’da 220 milyon TL’ye yaklaşmıştır. Şanlıurfa takipteki alacaklar sıralamasında 26’ncı olurken, Diyarbakır 19’uncu sırada yer almaktadır. TRC2 Bölgesi takipteki alacaklar açısından 26 düzey 2 bölgesi içinde 16’ncı sıradadır (BDDK, 2010).

Tablo 4: Yurt İçi Takipteki Alacaklar

Yurt İçi Takipteki Alacaklar (Bin TL)	2007	2008	2009	2010 Eylül
Şanlıurfa	30.904	60.501	107.650	116.531
Diyarbakır	40.182	70.208	143.557	218.867
TRC2	71.086	130.709	251.207	335.398
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	277.250	440.176	740.191	870.155
Türkiye	10.170.584	13.906.736	21.675.220	20.808.511
Şanlıurfa/Türkiye (%)	0,30	0,44	0,50	0,56
Diyarbakır/Türkiye (%)	0,40	0,50	0,66	1,05
TRC2/Türkiye (%)	0,70	0,94	1,16	1,61
Güneydoğu Anadolu Bölgesi/Türkiye (%)	2,73	3,17	3,41	4,18

Kaynak: BDDK, 2010.

3.2.3 Kredi Performansları

Kredi performansları altında yer alan oranlar, takipteki alacaklar/toplam nakdi krediler olarak hesaplanmaktadır. Toplam nakdi krediler ise, nakdi krediler+takipteki alacakları ifade etmektedir. Kredi performansında 2007 yılından sonra kötüleşmenin başladığı ve genel olarak 2009 yılında en kötü seviyeye ulaştığı görülmektedir. Ekonomik krizin etkisinin azalması ve kredi hacminin 2010 yılında yüksek artış göstermesi ile birlikte bu oranda bir düzelme göze çarpmaktadır. Ancak, Diyarbakır’da istisnai bir durumun olduğu ve kötü gidişatın 2010’a sarktığı söylenebilir.

Tablo 5: Kredi Performansları

Kredi Performansları (%)	2007	2008	2009	2010 Eylül
Şanlıurfa	3,85	4,55	6,90	5,21
Diyarbakır	3,72	4,19	7,27	7,91
TRC2	3,77	4,35	7,11	6,70
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	4,18	4,40	6,63	4,96
Türkiye	4,05	4,46	6,07	4,24

Kaynak: BDDK, 2010.

3.3 Kooperatif Kaynakları

Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif denir (SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI, 2010a).

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın verilerine göre, 23.11.2010 tarihi itibariyle Diyarbakır'da faal olan kooperatif sayısı 329 ve ortak sayısı 26.653'tür. Faal olmayan kooperatif sayısı 201 ve ortak sayısı 8.796'dır. Toplam kooperatif sayısı 530 ve ortak sayısı 35.449 olarak gerçekleşmiştir. Şanlıurfa'da faal olan kooperatif sayısı 189 ve ortak sayısı 28.333'tür. Faal olmayan kooperatif sayısı 126 ve ortak sayısı 4.523'tür. Toplam kooperatif sayısı 315 ve ortak sayısı 32.856'dır (SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI, 2010b).

4. ARACI KURULUŞLAR

Fon arz ve talep edenler arasında aracı niteliğine sahip bazı kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlardan başlıcaları bankalar, aracı kurumlar, yatırım ortaklıkları, yatırım fonları, menkul kıymetler borsası, sosyal güvenlik kuruluşları, sigorta şirketleri, kooperatifler, genel finans ortaklıkları, risk sermayesi yatırım ortaklıkları, derecelendirme (rating) şirketleri, takas ve saklama şirketleri, portföy yönetim şirketleri, yatırım danışmanlığı şirketleri olarak sıralanabilir.

4.1 Bankalar

BDDK verilerine göre, 2007 yılı sonunda banka şube sayısı 7.936'dan 2008 sonunda 9.107'ye yükselmiştir. 2010 yılı Eylül sonu itibariyle, Türkiye'de 9.870 banka şubesi bulunmaktadır. Banka şubelerinin yaklaşık % 30'u İstanbul'dadır. 2010 yılı Eylül sonu itibariyle şube sayısının yaklaşık % 4,30'u Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır (BDDK, 2010).

Tablo 6: Banka Şube Sayısı

Şube Sayısı	2007	2008	2009	2010 Eylül
Şanlıurfa	42	49	53	56
Diyarbakır	64	72	76	79
TRC2	106	121	129	135
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	320	370	408	424
Türkiye	7.936	9.107	9.541	9.870
Şanlıurfa/Türkiye (%)	0,53	0,54	0,56	0,57
Diyarbakır/Türkiye (%)	0,81	0,79	0,80	0,80
TRC2/Türkiye (%)	1,34	1,33	1,35	1,37
Güneydoğu Anadolu Bölgesi/Türkiye (%)	4,03	4,06	4,28	4,30

Kaynak: BDDK, 2010.

Şanlıurfa şube sayısı sıralamasında 32'nci olurken Diyarbakır 23'üncü sırada yer almaktadır. TRC2 Bölgesinde şube sayısı 135'e yükselmiştir. Düzey 2 bölgeleri arasında TRC2 Bölgesi 19'uncu sırada yer almaktadır. Şubeye düşen nüfus 2010 Eylül itibariyle Şanlıurfa'da 28.816 iken Diyarbakır'da 19.177'dir. Şube başına düşen nüfus açısından yapılan il sıralamasına göre, Şanlıurfa 2'nci sırada yer alırken Diyarbakır 10'uncu sıradadır (BDDK, 2010). Türkiye Bankalar Birliği'nin verilerine göre 2009 sonu itibariyle Şanlıurfa'da bulunan şubelerin 49 tanesi mevduat bankası olup bunların 17 adedi kamusal sermayeli bankalar, 24 adedi özel sermayeli bankalar ve 8 adedi yabancı bankalara aittir. Aynı dönem itibariyle Diyarbakır'daki bulunan şubelerin 69 tanesi mevduat bankalarına ait olup bunların 31 adedi kamusal sermayeli bankalar, 23 adedi özel sermayeli bankalar ve 15 adedi yabancı bankalara aittir. Diyarbakır'da kamusal sermayeli olan 1 kalkınma ve yatırım bankası bulunmaktadır (TBB, 2010). Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin verilerine göre Şanlıurfa'da katılım bankalarının 4 adet ve Diyarbakır'da 6 adet şubesi bulunmaktadır (TKBB, 2010).

4.2 Aracı Kurumlar

Aracı kurumlar; Türkiye Sermaye Piyasasında aracılık faaliyetinde bulunmaya kanun ile yetkili kılınmış kurumlar olarak tanımlanmaktadır (SPK, 2001). SPK verilerine göre, Türkiye'de 103 aracı kurum bulunmaktadır. Bunların 101'i İstanbul'da, 1'i Ankara ve 1'i İzmir'de bulunmaktadır. Bu kurumların 165 şubesi ve 52 irtibat bürosu bulunmaktadır. Diyarbakır'da bir aracı kuruluş şubesi ve bir aracı kuruluş irtibat bürosu bulunmaktadır. Şanlıurfa'da ise bir aracı kuruluş irtibat bürosu bulunmaktadır (SPK, 2010a).

4.3 Menkul Kıymetler Borsası

Şirketler için finansman araçları içerisinde en önemli sayılabileceklerden biri hisselerin halka arz edilmesidir. Hisse senetlerinin satılmak üzere halka arz edilmesi ile birlikte şirketler önemli büyüklükte bir kurumsal finansman kaynağına ulaşma imkânına sahip olurlar. Bu kaynak geçici değil, kalıcı niteliktedir. Halka açılan bir şirket, gelecekte hisse senetlerini tekrar halka arz etmek veya tahvillerini halka arz yoluyla yatırımcılara satmak suretiyle sermaye piyasalarından yeniden kaynak temin etmek olanağına sahiptir (SPK, 2010b). Türkiye’de İstanbul Menkul Kıymetler Borsası bulunmaktadır. SPK verilerine göre hisse senedi İMKB’de işlem gören şirket sayısı 342’dir. Bu şirketlerin hiçbirisi TRC2 Bölgesinde yer almamaktadır.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde ve TRC2 Bölgesi özelinde genel olarak finansal araçların pek kullanılmadığı, finansman ihtiyacının büyük bir kısmının krediler ile karşılandığı görülmektedir. Finansal kuruluşlar içerisinde de bankalar ağırlıktadır. Bu durum, finansal olarak yeteri kadar yayılma olmadığını göstermekle beraber finansal sistemin Bölgede oldukça sığ olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir. Türkiye verileri ile karşılaştırıldığında çok sınırlı işlem hacimlerinin bile oranlar üzerinde hissedilir etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla bölgede finansal enstrümanların artması ve mevcutların hacminde yaşanacak artışların sağlayacağı katma değer hem finansal yapı hem de ekonomi için ciddi boyutlarda olacaktır. Finans sektörünün birçok sektöre çok boyutlu etkisi bulunduğu düşünülürse, finansal sektörün artan hacmi ve derinleşen yapısı ciddi bir birikime yol açacak ve istihdama önemli bir katkı sağlayacaktır. Her ne kadar finans sektörü önemli bir bilgi birikimini gerektiriyorsa da, bu alanda çok kısa sürede çok yol kat etmiş bölgeler olduğu unutulmamalıdır.

Diyarbakır ve Şanlıurfa’nın finans alanında doğrudan olmasa da dolaylı yoldan jeo-stratejik konumunun güçlü bir yön olduğu söylenebilir. Özellikle Ortadoğu pazarlarına yakın olması ticari olarak bir avantaj sağlarken, Türkiye’nin güney komşularından gelebilecek yatırımlar için de büyük bir fırsat oluşturmaktadır. Bunun yanında, Güneydoğu Anadolu Projesi’nin, başta sulama ve enerji olmak üzere, yatırım çekmek için önemli bir potansiyele sahip olduğunu belirtmek gerekir. Güneydoğu Anadolu Projesi Eylem Planı (2008-2012) Teşvik

Politikaları kısmında özel sektör yatırımlarını bölgeye çekmek amacıyla, ülke geneli için geliştirilen teşvik sisteminin GAP illerinin bölgesel ve sektörel özelliklerini de dikkate alarak kademeli şekilde düzenleneceği ifade edilmektedir (GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ, 2008). GAP, sadece yurt içinden değil, ayrıca doğrudan yabancı yatırımı da çekebilecek bir potansiyele sahiptir. Özellikle tarıma dayalı sanayinin gelişmesi bölgeye yabancı yatırımcının gelmesini cazip kılabilir.

Finansal açıdan güçlü yönlerin sınırlı olduğu bölgede daha çok zayıf yönlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Mevcut veriler, Bölgede finansal derinliğin az ve finansal enstrümanların sınırlı olduğunu ya da kullanılmadığını, finansal kurumların sayıca az ve finansal alanlarda tecrübe birikiminin yetersiz olduğunu göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre, Diyarbakır ve Şanlıurfa Bölgesinin Türkiye'ye gayrisafi katma değeri 2006 yılı verilerine göre % 1,8 olup 26 düzey 2 bölgesi içerisinde 17. sıradadır (TÜİK, 2010).

Fırsatlara bakıldığında, bölgesel işbirliği potansiyelinin çok önemli bir noktada durduğu söylenebilir. Başta Suriye olmak üzere İran, Irak ve hatta diğer Ortadoğu ülkeleri için bölgede başta ticaret olmak üzere birçok alanda gerçekleştirilen ve gerçekleştirilecek işbirliği finans sektörüne çok fazla katkı sağlayabilir.

Küreselleşme sürecinde en belirgin gelişmelerden biri olan bölgesel ekonomik blokların başta Avrupa olmak üzere birçok yerde kurulması, ortak gümrük hatta para politikalarının belirlenmesi sürecinde Türkiye'nin Ortadoğu ile ilişkilerini daha ileri noktalara taşıması konusunda fikir vermektedir. Bundan hareketle önümüzdeki yıllarda finansal alanda da işbirliğine dayanan birtakım ilişkiler geliştirilebilir. Ayrıca doğrudan yabancı yatırım için Ortadoğu kökenli yatırımcıların Bölgeyi tercih etmesinin birçok yönden faydası olabilir. Bölgede yatırım yapılabilecek alanların fazla olması, yatırımın finansmanını gerektirecek ve gelecek yıllarda finans alanında artan hacmin yanı sıra finansal araçlarda çeşitlenme de gündeme gelebilecektir.

Fırsatlar noktasında Kalkınma Ajansının öneminin vurgulanmasında fayda vardır. İstanbul'da nakdi kredi hacmi 2010 yılı Eylül ayı itibarıyla 200 milyar TL, İzmir'de 27 milyar TL, Adana'da 10,4 milyar TL, Gaziantep'te 8,5 milyar TL iken Diyarbakır'da 2,8 milyar TL ve Şanlıurfa'da 2,2 milyar TL seviyesindedir (BDDK, 2010). Yani Diyarbakır'da ve Şanlıurfa'da Kalkınma Ajansı tarafından verilecek desteklerin toplam kredilere oranının gelişmiş bölgelere

göre daha yüksek olması beklenebilir. Finansman sağlamanın yanı sıra Diyarbakır'da ve Şanlıurfa'da Kalkınma Ajansı tarafından verilecek desteklerin bu bölgedeki ekonomik faaliyetlere ciddi yansımaları olacaktır.

TRC2 Bölgesi için tehdit oluşturacak noktalardan biri, sınıra yakın ülkelerin siyasi olarak istikrarsız olmaları ya da dış tehdide maruz kalmaları olasılığıdır. Irak'ta bir süredir devam eden siyasi normalleşme sürecinin devam edip etmeyeceğinin belirsiz olması, değişik gruplar arasında çatışma çıkma potansiyeli başta ticaret olmak üzere değişik alanlar üzerinde ilişkileri olumsuz etkileyebilir. Suriye'nin de komşuları ile ilişkilerinde sorunlar olduğu ve bazen dış tehditlere maruz kaldığı bilinmektedir. Olası bir çatışma ihtimali, Ortadoğu'da ve Diyarbakır ile Şanlıurfa'da yatırım, ticaret gibi birçok alana olumsuz yansiyabilir. Diyarbakır ve Şanlıurfa'da finans sektörünün güçlü ve zayıf yönleri ile fırsat ve tehditleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 7: Diyarbakır ve Şanlıurfa'da Finans Sektörünün SWOT (GZFT) Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Coğrafi konum ✓ Ticaret kültürü ✓ GAP ile sulama ve enerji yatırımları için uygun ortam oluşması ✓ Ulaşım ve iletişim altyapısının gelişmiş olması	<ul style="list-style-type: none"> ✘ Finansal derinliğin az olması ✘ Finansal enstrümanların sınırlı olması ve kullanılmaması ✘ Finansal kurumların sayıca az olması ✘ Finansal alanlarda tecrübe birikiminin yetersiz olması ✘ İmaj sorunu ✘ Bölgedeki varlıklı iş adamlarının bölge dışına yatırım yapmaları ✘ Nakdi kredi hacminin düşük olması ✘ Sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus oranının düşük olması ✘ Kooperatif sayısının düşük olması ✘ Sanayinin yeterince gelişmemiş olması ✘ Sektörde nitelikli işgücünün daha çok İstanbul ve çevresinde bulunması ✘ Gayrisafi katma değer düşük olması ✘ İstihdam oranının düşük olması
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Komşu ülkelerle bölgesel işbirliği potansiyeli ➤ Dış ticarete artış yaşanması ihtimali ➤ Kalkınma Ajansının sağlayacağı destekler ➤ Yatırım alanlarının fazla olması ➤ Bölgede sağlanan huzur ve güven ortamı	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Sınır ülkelerinin siyasi olarak istikrarsız olmaları ya da dış tehdide maruz kalmaları

KAYNAKÇA

- BDDK (2005). *Bankacılık Kanunu*, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411%20say%C4%B1%C4%B1%20Bankac%C4%B1%C4%B1k%20Kanunu%20_5472,%205667,%205754%20ve%205766%20say%C4%B1%C4%B1%20Kanunlar%20ile%20de%C4%9Fi%C5%9Fik.pdf, 10.12.2009.
- BDDK (2010). *FİNTÜRK-Finansal Türkiye Haritası*, <http://ebulten.bddk.org.tr/haritalama/harita.aspx>, 07.12.2010.
- GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ (2008). *GAP Eylem Planı*, <http://includes.gap.gov.tr/files/ek-dosyalar/gap-eylem-plani/gap-eylem-plani.pdf>, 07.12.2010.
- SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI (2009a). *Kooperatif Nasıl Tanımlanabilir?*, <https://www.sanayi.gov.tr/webedit/gozlem.aspx?sayfaNo=980>, 08.12.2010.
- SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI (2009b). *Kooperatif ve Birliklerin İllere Göre Dağılımı*, <http://tgm.sanayi.gov.tr/Files/Documents/kooperatif-ve-birliklerin-23112010111730.doc>, 08.12.2010.
- SERMAYE PİYASASI KURULU (2001). *Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği Statüsü*, http://www.spk.gov.tr/mevzuat/mevzuat_index.html, 25.12.2009.
- SERMAYE PİYASASI KURULU (2010a). *Aylık İstatistik Bülteni*, http://www.spk.gov.tr/haberduyuru/aylikbulten/2010/aylik_istatistik_bulteni_2010_8.zip, 09.12.2010.
- SERMAYE PİYASASI KURULU (2010b). *KOBİ'lerin Halka Açılmalarının Faydaları*, <http://www.spk.gov.tr/indexcont.aspx?action=showpage&showmenu=yes&menuid=12&pid=2&subid=1&submenuheader=2>, 09.12.2010.
- TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ (2010). *İllere Göre Özet Bilgiler*, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Linkler.aspx?RIId=921, 09.12.2010.
- TÜİK (2010). *Bölgesel Gayrisafi Katma Değeri*, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8378&tb_id=2, 15.01.2010.
- TÜRKİYE KATILIM BANKALARI BİRLİĞİ (2010). *Şubelerin İl ve İlçe Bazında Dağılımı*, http://www.tkbb.org.tr/download/SUBELER_MAYIS2010.pdf, 09.12.2010.